

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:40
sssjournal.com

pp.4037-4048
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 05/06/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 10/08/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 10.08.2019

TEKNOKRASİ TEORİSİ BAĞLAMINDA POLİTİKA UZMANLAŞMA VE DEMOKRASİ
SPECIALIZATION IN POLITICS AND DEMOCRACY IN THE CONTEXT OF
TECHNOCRACY THEORY

Prof.Dr. Muharrem ÇETİN

Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Ankara/TÜRKİYE

Öğr. Gör. Süleyman ŞAHAN

Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO Büro Yönetimi Bölümü, Gaziantep/ TÜRKİYE

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5137-0317>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1650>

Reference : Çetin, M. & Şahan, S. (2019). "Teknokrasi Teorisi Bağlamında Politika Uzmanlaşma ve Demokrasi", *International Social Sciences Studies Journal*, 5(40): 4037-4048.

ÖZ

Politika ile bilim tarihin her döneminde yakın ilişki içerisinde olmuş ve araştırmacıların ilgisini uyandıran iki kavramdır. Yöneticiler bilgiyi her dönemde meşruiyetlerini sağlayabilecek bir araç olarak kullanmışlar ve bu durum bilgiye sahip uzmanların politika alandaki güç ve etkilerinin her geçen artmasına neden olmuştur. Bilgiden yararlanmanın biçim ve içeriği yaşanan koşullara göre değişiklikler gösterse de özellikle toplumsal dönüşümün etkisinin her alanda hissedildiği moderniteyle beraber bilgi güç ve iktidar mücadelesinin parçası olmuştur. Bilgiye sahip olan uzmanlarında politik konumlanışıyla ilgili tartışmalarda bu dönemde başlamıştır. Yapılan tartışmalarda uzmanların politika içindeki konumları, rol ve işlevi farklı bakış açılarından değerlendirilmiştir. Çalışmada modernleşmenin yarattığı yeni dünya düzenin parçası olan uzmanlar, "teknokrasi teorisi" bağlamında ele alınmakta teknik bilgi ile dizayn edilen yeni politik alan demokrasi sorunsalı açısından sorgulanmaktadır. Bu sorgulama yapılırken, çoğulcu ve eleştirel paradigmlar ile politika ve uzman ilişkisiyi açıklayan modellerden yararlanılacaktır. Temel kabul; eleştirel yaklaşımların ve teknokratik modelin görüşlerine paralel olarak teknik bilgi ile uzmanların dizayn ettiği politikanın demokratik tahribata yol açtığıdır.

Anahtar Kelimeler: Uzmanlık, Teknokrasi, Pozitivizm, Demokrasi

ABSTRACT

Politics and science are the two concepts that have always been in close relationship with each other and arousing interest among researchers in every historical era. Leaders have used knowledge as an instrument in order to provide their legitimacy. This situation has led experts with sufficient knowledge to gradually enhance their power and gain influence in politics in each passing time. Although the way of utilization of knowledge in terms of form and context can be varied because of changeable living conditions, especially together with the influence of social transformation which is perceived in every fields of modernity, knowledge has become the part of the struggle between power and potency. Also, debates concerning political positioning of experts with knowledge has begun in this period. During the debates, the position of experts in politics, their role and function are evaluated from different perspectives. In the study, experts who are the part of the new world order accompanied by modernity are addressed in the context of "technocracy theory" and the new political era that is designed with technical knowledge are examined in the aspect of problematic of democracy. During this examination, pluralist and critical paradigms together with the models that explain expert relations will be utilized. The fundamental acceptance: In parallel with the critical approaches and the remarks of technocratic models, politics designed by experts with technical knowledge cause democratic destruction.

Key Words: Expertise, Technocracy, Positivism, Democracy

1. GİRİŞ

Yönetime işlerlik kazandırabilmek adına bilgidan yararlanmanın tarihi Antik Yunan'a kadar kolaylıkla götürülebilir. Erdemli olmanın ön koşulu olan bilgi sayesinde azınlığın çoğunluğu yönetebileceğini ve toplumsal düzeni sağlayabileceğini belirten Sokrates'ten itibaren bilginin ayrıcalık sağlayan işlevsel rolleri vurgulanmıştır.

Modernleşmeyle birlikte gittikçe belirginleşen politik alanda bilginin kullanımı ve toplum mühendisliği düşüncesinin pozitivist mantıkta yaygınlaşması 20. Yüzyıla gelindiğinde bilimin politik iktidar adına konuşmasıyla sonuçlanmıştır. Bilim ve politika arasındaki geçişkenliğin geçtiğimiz yüzyıldaki artışı ilişkinin tarafları arasında karşılıklı beklentilerin oluşmasını sağlamıştır. Politikacılar için uzmanlık bilgisi karmaşayla ve belirsizlikle mücadele edebilmenin en etkili aracıdır. Değişen ve karmaşıklaşan toplumsal yapının bileşenlerini ahenkli bir bütünün parçası haline getirebilmek ancak teknik bilgi ile mümkündür. Politik irade ancak bu bilgiyi kullanabildiği ölçüde doğru kararlar alabilecektir. Uzmanlardan oluşan teknokratlar için ise verecekleri bilgiler yeni bir demokrasinin zeminini hazırlayacaktır. Böylece politikayı biçimlendirmede uzmanların aktif bir rol aldığı, onların bilgilerine ve tavsiyelerine dayanan, ayrıcalıklı rollerini meşrulaştıran teknokrat bir demokrasi anlayışı meydana gelecektir.

Teknokrasi teorisinin tarihsel perspektifteki ana temaları, modernleşmeyle beraber uzmanların politik ve toplumsal yaşamdaki yükselişiyle başlamaktadır. Bunun doğal sonucu olarak teknokrasi teorisinin temelinde uzmanlar yer almaktadır. Çalışma, bu doğrultuda teoriyi oluştururken çıkış noktasını modernleşme olarak almaktadır. Modernleşmeden günümüze uzmanlık bilgisinin seyrinin nasıl ilerlediği Max Weber, Saint –Simon, Augusto Comte, Jürgen Habermas, Frank Fischer, Helmut Schelsky'in görüşleri doğrultusunda eleştirel düşünürlerin de katkısıyla değerlendirilecektir. Çalışmada geniş anlamdaki bir teknokrat tanımından ziyade uzmanlıkla sınırlandırılmış bir teknokrasi kavramının kuramsal çerçevesi çizilecektir.

2. MODERNİTE VE RASYONEL AKLIN YÜKSELİŞİ

Modernite, Latince de modernus, yeni çağ anlamına gelmektedir. Kavram ilk kez Papa I. Gelasius tarafından Hristiyanlığın paganizmden farklılıklarını gösterebilmek için kullanılmıştır. 18. Yüzyıla gelindiğinde ise Fransızca'dan alınan modernite, Almanca'da eskinin ve antik dönemim karşısındaki yeniyi tanımlamıştır. Moderniteden isim olarak ilk bahseden François-Rene de Chateaubriand, kelimeyi değersizleştirmeyi amaçlamış, 1859 yılında Charles Baudelaire kelimeyi benimsemiştir. Bir proje olarak düşünüldüğünde modernite, genelde Kıta Avrupası ile ilişkilendirildiğinden mekânsal ve coğrafi bir içerik elde etmiştir (Keskin, 2014: 172).

Tanımlanması zor bir kavram olan modernite insan hayatındaki radikal dönüşümlere işaret etmektedir. Bu dönüşümler daha önceki toplumsal yapıyla herhangi bir bağlantısı olmayan yeni bir dünya görüşünün mantığını yansıtmaktadır. Yeni bir dünya görüşüne geçiş uzun soluklu bir zamansal dilimin içinde gerçekleşmiştir. Birbirlerini tamamlayan dönüşüm dönemleri yüzyıllara yayılarak dünyanın çehresini değiştirmiştir.

Moderniteye geçişi dört devrimsel süreç belirlemiştir. Bunlar, bilimsel, siyasal, kültürel, teknik ve endüstriyel devrimlerdir (Jeanniere, 2011:113-120):

- 1) Bilimsel Devrim: Newton'un başlattığı bilimsel devrimle, Tanrı'nın yarattığı bir dünyadan kendi dinamiklerine sahip doğal bir akışın içinde yönünü tayin eden bir dünyaya geçilmiştir. Doğadaki olaylar tanrısal bir buyrukla veya cezalandırmayla değil bilimsel gerekçelerle açıklanmıştır. Bilimsel devrim daha sonraki devrimlerin de temelini oluşturmuştur.
- 2) Siyasal Devrim: Siyasal Devrim, önce İngiltere ve Amerika'da sonrada Fransa'da kendini göstermiştir. Modern devlet olmanın ön koşulu olan demokratik olabilmenin yolu iktidarın kaynağını bizzat yönetilenlerin kendisinden almaktır. Bunun yanında iktidarın gücü geleneğe veya soya da dayanmaz ancak "ulus" haline gelmiş halkın onayı ile güce ulaşılır. Yönetimin meşru olabilmesi için halkın yetki vermesi yeterli değildir aynı zamanda yönetim akla uygun olmalıdır. İdeal yönetim, akılla temellendirilmiş demokratik yönetimdir.
- 3) Kültürel Devrim: Kültürel devrim yeni fiziksel dünya görüşünden kök salarak düşüncenin laikleşmesi ve rasyonelleşmesi anlamındadır. Kurumsallaşmış dinin eleştirisi olarak laikleşme, toplumsal yaşamın kurulumunu rasyonel aklın üzerinden yapılandırmaktadır. İnsanın hayatını sürdürdüğü doğa Tanrı tarafından yapılmış, özerk ve kendini düzenleyebilen bir yer olmaktan çıkmıştır.

4) Endüstriyel Devrim: Rasyonel akılla hareket eden insan, doğayı kontrol etmeye başlamıştır. Endüstrileşme olarak tanımlanabilecek bu hareket kabiliyetiyle emeğin soyutlanması sürecine geçilmiştir. Makineleşme, üretici güçler insandan makineye bağlanmıştır. Makineye göre ayarlanan emek süreci, emekçinin eylemlerinin ayrılması, mekaniğin yeniden kurulmasına yol açmıştır. Son varış yolu Taylorizm olan soyutlanma süreci makinelerle kitle üretiminin altını çizmektedir.

Teknokrasi, batı modernleşmesinin yarattığı bilimsel ve teknolojik ağırlıklı dünya görüşüyle yakından bağlantılıdır. Bilimsel, siyasal, kültürel ve endüstriyel devrimlerin sonucu olan modernite, teknokratik düşüncenin doğması için uygun koşulları yaratmıştır. Bilim ve teknoloji ile biçimlendirilen yeni yaşam tarzında, ulaşım, haberleşme, tıp, tarım gibi her alanda önemli değişimler yaşanmıştır. Öncelikle karmaşıklaşan ve üretime odaklanan anlayış, yaşamının her yönünü kuşatmıştır. Aynı zamanda eğitim seviyesi artmış, toplumsal roller çeşitlenmiş, nüfuz artış hızı çoğalmış, daha fazla yaşama isteği belirginleşmiştir.

Modern toplum yeni olandan, bilim ve teknolojiden ayrı düşünülemez. Geleneksel bir toplum, ekonomik olarak zenginliğe, siyasal açıdan istikrara, teknolojik bakımından gelişmeye, aklın öncülüğünde rasyonel düşünmeye doğru evrilmiştir. Teknoloji bu noktada insan yaşamını rasyonel olarak düzenleyen tekniklerinin tamamının ifadesidir.

Tekniğin ve teknolojinin etrafından yapılandırılan toplumun kurumları zamanla sistematik bir şekilde rasyonel aklın ve teknik bilginin yöntemleriyle düzenlenmiştir. Teknolojik gelişimi kontrol etmesi beklenen yapılar, hızlı ilerleme karşısında bocalama yaşamamak için kendilerini teknolojinin ilkelerine göre düzenlemek zorunda kalmışlardır. İşte bu yapılar teknik rasyonalite ilkesini esas alan ve etkililiğin standartlaştığı modern örgütlerin örnekleridir.

Modern teknokrasi teorisinin ve pratiğinin esası teknik ve örgütsel güçlere verilen bir cevap olmasıdır. Modern teknokratlar, teknolojiye odaklanmış kurumların ürünleri olmalarının yanı sıra kurumlarda aktif rol oynayan aktörlerdir. Teknokratların aktör olarak rolleri; kurumları güncel teknolojilere uyumlu hale getirmek, onlara yol göstermek ve yeniden yapılanmalarını sağlamaktır. Teknokratların kullandıkları araçlar ve planladıkları, teknik rasyonalite mantığına yönlendirilmektedir (Fischer, 1990, 61).

Teknik rasyonalite kavramına değinildiğinde Max Weber'e ayrı bir parantez açmak gerekmektedir. Teknik rasyonaliteyi ve modern teknokratik dünya görüşünü toplumsal dönüşümün merkezine yerleştiren Weber, araçsal aklın dünyanın büyümesini nasıl bozduğu üzerine durmuş ve rasyonel aklın teknik bilgi ile birleşiminin insan hayatına olan etkilerini anlamamıza önemli katkılar yapmıştır. Weber'in bakış açısında dünyanın büyümesini bozan rasyonel akıl, yaşamı mistik unsurlardan arındırarak, eleştirel düşüncenin hakimiyet alanını yaratabilmesinin aracıdır. Gerçekliği öngörebilmek ve kontrol edebilmek için bu gerçekliğin düzenlenmesi ve sistematize edilmesi gerekmektedir. Hesaplamalara, nedenlere, denetlemeye dayanan rasyonalite Weber'e göre bilimsel ve teknik ilerlemenin kurumsallaşmasıyla toplumun bütün alanlarına yayılacaktır. Böylece dönüşüm içerisindeki kurumların eski meşruiyet dayanakları tasfiye edilecektir (Weber, 2006).

Weber'in görüşünde entellektüelleşen ve rasyonelleşen aklın yeni biçiminin özellikleri şunlardır (Aktaran Fischer, 1990: 62);

- Matematize edilen bilgi ve deneyim,
- Bilimsel bilginin yanında toplumsal yaşamın da yönetiminde rasyonel-deneysel kanıtlar üzerinde durulan ısrar,
- Uzmanlık bilgisine sahip yetkililerin teknik eğitilmiş örgütlerinin varlığı, teknoloji kullanan, yönetim becerileri olan uzmanları, insan varlığının kaçınılmaz durumu haline getirmiştir.

Tarih boyunca insan her zaman bilgidan yararlanmış onu amaçları için kullanmıştır. Fakat teknik bilginin ayırt edici yönü geçmiş dönemdeki gibi dinsel ağırlıklı değil, bilim ve teknoloji ağırlıklı bir içeriğinin bulunmasıdır. Bilginin içeriği kullanım yaygınlığını da genişletmiştir. Ağırlıklı hukuk alanında olmak üzere tıptan ekonomiye modern toplumun hemen her alanında rasyonel mantık egemen olmuştur. Aklın araçsallığı ve işlevselliği geniş kullanımına ilişkindir. Hesaplama mantığına, metodolojinin etkinliğine bağlı örgütsel yapılarda teknokratik yönelimlere eğilim teknik uzmanın amaçsal-rasyonel düzenlemelerdeki rollerini artırmıştır.

Weber'in öngördüğü rasyonel toplumun devamlılığı bürokratik düzenle sağlanabilir. Bürokratik kurumlar modern toplumları kuşatmıştır. Otoriteyi merkezileştiren yazılı kurallara yöneticiler de dahil olmak üzere

herkesin uyduğu, ast-üst ilişkilerinde hiyerarşinin belirgin olduğu, fonksiyonel uzmanlaşma ve işbölümüne dayalı rasyonel örgütler, hayatın tamamında rasyonelitenin varlığını güçlü kılacaktır.

Teknik rasyonalite ve bürokratik örgüt yönetim biçiminin gelişimi paralel bir seyir izlemiştir. Örgütlerdeki rasyonel mantığın gelişimi teknokratik projenin varlığını kutsamıştır. Dünyanın büyüsunü bozan teknik bilgi ve rasyonel akıl, uzmanlara teknokratik projenin hayata geçirilmesinde önemli bir fırsat vermiş, onlar da demokrasinin demir kafesini modern yaşamın her alanını kuşatacak bir biçimde örmüşlerdir.

3. POZİTİVİST DEVLET VE TEKNOKRASİ

Teknokrasi terimini ilk olarak 1919 yılında William Henry Smyth kullanmıştır(Fischer, 1990: 66) buna rağmen kavramın kökenini 17. Yüzyıla Francis Bacon'a kadar götürebiliriz. Bacon, *Yeni Atlantis* adlı eserinde bilim ve teknolojinin yükselişine vurgu yaparken bilim insanlarından oluşan "Süleyman Evi" aracılığıyla ideal toplum modelini belleklere yerleştirmeye çalışır. Toplumunda özünde yer alan bilimsel rasyonalite politik iktidarda bulunanları bilgiyi üretenlere bağımlı hale getirmiştir. Bilimsel ilerlemenin yükselişini en iyi tasvir edenlerden biri olan Bacon, bilimsel araştırmanın gerçeğe ulaşmadaki rolünü sürekli vurgulayan, bir ideologdu. Bundan dolayı saf teknokrat bir toplumu idealize etmiştir.

19. yüzyılda bilim ve teknik o zamana kadar olmadığı önemli gelişim aşaması kaydetmiştir. Karmaşıklaşan ve kaos yaşaması muhtemel sistemi istikrara kavuşturmak adına devletin müdahale alanın genişlediği, araştırmanın ve teknolojinin birbirlerine karşı giderek bağımlı hale geldiği bu yüzyılda, bilim disiplinlere ayrılmış ve meslekleşmeye geçilmiştir.

19. yüzyılda değişen pazar koşulları endüstrileşmenin ilerleyen aşamalarında devlet algısının değişimine neden olmuştur. Devlet, piyasa koşullarını düzenlemesi gereken bir güç olarak görülmüştür. Devletin, hukuk ve düzen adına toplumsal yaşama ve ticaretin işleyişine zamanla zorunluluğa bürünen müdahalesi uzmanlığa duyulan ihtiyacı tetiklemiştir. Endüstrileşme, bilimsel ve teknik gelişmeler uzmanlığın ve danışmanlığın oluşumunun önünü açmıştır (Keskin, 2011: 30). Aynı dönemde mutlak yönetimlerin yerlerini parlamenter demokrasi bırakmaya başlamasının sonucunda iktidar alanlarının çoğalması uzmanlığı çeşitlendirmiştir.

Teknokrasi teorisini tarihsel perspektifte değerlendirirken Saint-Simon'un görüşleri konunun detaylandırılmasına katkı yapacaktır. Saint-Simon, Fransa'daki sanayi ve politik devrimlerin sonrasında yaşanan toplumsal krizlere cevap bulmaya çalışmıştır. Onun ütopyacı vizyonu da bu arayışın sonucudur. "Aydınlanmamış kitleleri denetlemek", "toplumu ileri bir noktaya taşımak", "önemli meseleleri çözebilmek" için toplumun ihtiyaçlarını doğal yetenekleriyle çözüme kavuşturacak uzmanlara gereksinimin vardır.

Saint-Simon'a göre geçmişte Avrupa'da var olan politik ve kültürel bütünlük dinsel kaynaklı saldırının etkisiyle yok olmuştur. Düşünürün mantığında herkesi kapsayan birleştirici bir ideolojiyi temel alan bir kültür tesis edilmelidir. Yalnızca bilimi ve teknolojiyi esas alan yeni bir kültür kilisenin bölücü düşüncülerinin önüne geçebilir. Toplumsal düzenin sağlanabilmesinin yolu bilim adamları ve uzmanların rahiplerin yerini almasıdır. Saint-Simon'un çağrısı endüstrinin ve devlet yönetiminin uzmanların eline bırakılması, böylece de yönetsel sistemin temellerinin atılmasıdır. Yönetsel sistemin işleyişinin sağlıklı olabilmesinin yolu da bilim adamları ve teknisyenlere sonradan filozofların, sanatçıların hatta sanayii de yönetici pozisyonunda bulunanların eklenmesidir.

Saint-Simon en önemli takipçisi Auguste Comte'dur. Comte "Pozitif Felsefe Dersleri" adlı kitabında, pozitif bilginin sentezini ortaya koymuştur. Comtun'un bilgi sentezine ulaşma yolundaki çabasında Saint-Simon'dan esinlenmesi büyük etkindir; fakat onun farkı Saint-Simon'un başaramadığını başarmış olması ve sentezi sunabilmesidir. Alt ciltlik çalışmada Comte, gerçek bilgiye ancak pozivist metodların kullanılmasıyla ulaşılabileceğini vurgulamıştır. Doğa bilimlerinde uygulanan yöntemlerin toplum bilimlerine de uygulanabileceğini savunan pozivist yöntem, toplum yasalarının keşfedebileceğini, toplumun daha iyi bir geleceğe yönlendirilebileceğini ve daha iyi bir toplumsal yapının oluşturularak insan hayatının doğrusal bir çizgide ilerleyebileceğini varsayımlarını benimsemiştir. Pozitivizmde toplumun bilimsel yasaları bilimsel gözlemlerle, deneylerle ve ampirik analizlerle keşfedilir. Comte'un asıl amaçladığı doğa bilimleri ile beraber sosyal bilimlerin birliğini kurmaktır. Comte, pozivist epistemolojinin metodolojik ilkeleriyle oluşturduğu ortak yöntemin ilkeleriyle çağdaş teknokratik düşüncenin içine derin bir biçimde yerleşmiştir (Fischer, 1990;70-71).

Toplumların, "toplumsal statik", "toplumsal dinamik", "metafizik", "pozitif" aşamalardan (Zincirkıran, 2017, 31-32) geçtiğini belirten Comte, bütün toplumların bu aşamalardan geçeceğini sonunda ise pozitif

aşamayla kaosun azalacağına ve düzenin sağlanacağına inanmıştır. Bu inanç yönetsel devlet anlayışıyla doruk noktasına ulaşmıştır. Endüstri ve hükümet organlarında çalışmaya başlayan uzmanlar yönetsel devletin önemli parçalarından sayılmıştır. Yönetsel devlet, devlet ve endüstri arasındaki işbirliğinin yanında devletin çeşitli kademelerindeki uzmanlığının ifadesidir. Endüstri açısından bakıldığında teknik ilerlemenin geldiği noktada teknoloji uzmanlarından ve bilim insanlarından yararlanmak verimlilik artışı gerçekleştirmek düşüncesine uyumlu olarak sürekli olması gereken bir faaliyet olarak görülmüştür. Devlet açısından bakıldığında, uzman bürokratların yönetimi, işçi sınıfının otoritesini azaltarak onların sisteme bağlılıklarının sağlanması amacını taşımaktadır. Bu işbirliği ile sınıfsal çıkarlardan ve ahlaki dayatmalardan uzak kararların alınması kolaylaşacaktır. Yönetsel devlet anlayışında politikacılara karşı güvensizlik dile getirilmiştir. Demokrasinin politik ve sınıfsal çatışmaların nedeni olduğu düşünülmüş, uzmanların alacakları kararların sınıf çatışmalarının yerine geçerek toplum düzeni sağlayabileceğine güvenilmiştir. İyi toplumun temel karakteristiği teknolojik gelişme, matematiksel üretim ve uzmanın kararlarıdır. Devlet ve endüstri arasındaki işbirliğine zamanla yeniden canlanma sürecinde üniversiteler de katılmıştır. Üniversiteler yönetim ve sektörün ihtiyaç duydukları bilgiyi temin edecek kurumsal yapılardır. Modernite öncesinde kilise ile iç içe olmalarından dolayı yok olma eşiğine gelmiş üniversiteler artık, bilginin disiplinlere ayrıldığı ve meslekleşmenin gerçekleştiği, bilgiyi üreten yapılara dönüşmüştür. Hem devlet hem de endüstri için üniversite yönetimi rasyonelleştirme projesini uygulayacak uzmanların yetiştirileceği kurumlardır. İşlevleri giderek genişleyen devlet ve verimliliğin, yeniliğin ve planlamanın peşindeki endüstri, istikrarlı yeni bir toplumsal düzen kurmak için pozitif bilim anlayışından yararlanmışlardır (Keskin, 2011: 32-33)

Saint-Simon ve Comte, yaptıkları çalışmalarda pozivist yöntemler ile uzmanlar arasında ilişki kurmuşlardır. Yeni bir seçkin sınıf olarak tanımlanan uzmanlar, pozivist yöntemleri uygulayan toplum mühendisleridir. Pozivist düşüncenin mantığında yatan gerekçe uzmanlık bilgisiyle doğayı ve toplumsal dünyayı kontrol etmektir. Bu amaca sorun çözmeye odaklanan, araçsal, düzenleyebilen, mantıklı ve pratik bileşenlerin kullanılmasıyla ulaşılır. Toplumsal sorunların kültürel ve psikolojik bağlamlarından koparılarak yalnızca bilimin tarafsızlığına ve nesnellikine indirgenmesi hesaplamalar ve gerekçelendirmeler üzerine kurgulanmış politik kavrayışın doğmasına neden olmuştur.

İnsan ve toplumu öngörebilmek, yönetilmek için gerçekliğin düzenlenerek sistematize edilmesi çabası 20. Yüzyıla gelindiğinde ise başka bir aşamaya taşınmıştır. Yüzyılım ikinci yarısında insan hayatındaki dönüşümün geri döndürülemez biçimde hızlanması uzmanları, başta politika olmak üzere toplum hayatında daha görünür hale getirmiştir.

4. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞININ SONRASINDA TOPLUMSAL YAPININ İNŞASINDA UZMANLIĞIN KURUMSALLAŞMASI

İkinci Dünya Savaşı'nın sonrası yönlendirilebilen ve düzenlenebilen toplum anlayışı düşüncesinden dolayı bilim ve politika arasındaki geçişkenlik artmıştır. Demokrasinin yeniden tesisinde "Nazi" ve "Faşist" rejimlerin boyun eğmeye müsait, içgüdüsel motivasyonları baskın kitlesini demokratik değerlerle yeniden tanımlayabilmek, bu politik topluluğun düşünce ve inanma biçimlerini bilimselleştirilmiş bir kamuoyu tanımlaması altında şekillendirebilmek adına uzmanlık alanı olarak nitelendirebilecek bir politik kavrayışa ihtiyaç duyulmuştur (Köker, 2016: 22). Bu politik anlayışta gelecek için planlar, programlar üretilemeli toplu, araştırma merkezleri ve enstitülerle toplumsal kalkınma sağlanmalıdır.

Kapitalist gelişim sürecinin üç önemli aktörü olan devlet, büyük sermaye ve örgütlü iş hareketi uzlaşma ve toplumsal sözleşme zemini üzerinden Keynezyen sosyal refah devletinin çatısı altında bir araya gelmiştir. Keynezyen sosyal refah devleti düşüncesinin temelinde devletin ekonomik yaşamı düzenleyebileceği, sendikalarla yapılacak işbirliği ile toplumsal uzlaşmaya ulaşarak ekonomik büyümenin güvence altına alınacağı yatmaktadır. Krizleri önlemek ve krizlerin etkilerini minimize etmek refah devleti projesinin öne çıkan meşruluk kaynaklarıdır. Keynezyen devletin bilgiye olan talebinin giderek artması uzmanlığı kurumsallaşan büyük bir hizmet ağına dönüşmüştür.

Devletin yeniden yapılanması, ekonomik düzenlemeler, üniversitelerin ve araştırma kuruluşlarının yaygınlaşması politikadaki uzmanlaşmanın genişlemesini desteklemiştir. Planlama yapma, bilim ve teknolojiye dayanarak yararlanmak bu dönemi özetleyen sloganlar olmuştur. Devlet giderek büyüyen yönetsel bir aygıt olurken uzmanlar, politik kararları tartışmaya yer bırakmayacak şekilde sunan yeni yüzyılım toplum mühendisleri olarak iknayı rasyonelleştirmişlerdir.

Sosyal demokrat iktidarların “altın çağı” olan 1960-1980 arasındaki yıllarda farklı çıkarları uzlaştırmak ve bunlardan bir denge yakalayabilmek öncelikle amaç olmuştur. Önemli toplumsal sorunların teknik meselelere indirgenmesi farkı çıkarları uzlaştırmının ön koşulu olarak düşünülmüş, rasyonel ve teknokratik politikaların olabileceğine duyulan inanç, uzmanlığın kurumsallaşmasının önünü açmıştır. Üniversiteler, araştırma şirketleri, danışmanlık enstitüleriyle politika ve bilim arasındaki iletişim sürekli hale gelmiştir. Devlet siparişiyle yapılan çalışmalar uzmanların belirlenen hedeflere ulaşılmasında ne kadar etkili bir güç olduğunun anlaşılmasına yol açmıştır. Bilimin ve uzmanların rasyonaliteleri üzerine kurulmuş sistem düşüncesi, planlama, programlama ve karar almak maksadıyla sistem teorisi ile temellendirilmiş ve kullanımlar ve doyumlar analizi ile desteklenmiş teknikler için de geçerli kılınmıştır (Keskin, 2011: 66).

Oluşturulmaya çalışan büyük toplumun itici gücü uzmanların arasında 1960’lardan itibaren bilim insanları sayısı giderek çoğalmıştır. Üniversitelerdeki kariyer olanaklarının yetersizliği, pazar mekanizmalarının hakimiyeti akademisyenleri ekonomik alana yöneltmiştir. Endüstri ve üniversite arasındaki işbirliğinin artışı, üniversiteleri belirli bir süre sonra piyasa eleman yetiştiren kurumlar haline getirmiştir.

Politik parti yapılarındaki dönüşüm, kitle araçlarının gelişmesiyle politikanın medyatikleşmesi, kişiselleşmeyle liderliğin politikanın ana çekim merkezi olmasıyla birlikte uzmanlar, devlet yönetiminde ve endüstride elde ettikleri deneyimleri politikaya aktarmışlardır. Siyasal partiler yeni iletişim teknolojilerini kullanarak öncelikleri değişen seçmenlere ulaşabilmenin yollarını aramışlar bu durumda politikanın hem üretiminde hem de sunumunda uzmanları önemli birer aktör yapmıştır. Politik alanda artan etkilerinin yansımaları olarak uzmanlar yeni politik seçkinler arasında kabul edilmiştir (Şahan, 2018)

Kapitalizmin ikinci büyük krizi, teknokrazi teorilerinin “endüstri sonrası toplum” olarak adlandırdıkları 1970’lerde ortaya çıkmıştır (Keskin, 2011: 74). Kapitalizmin yaşamış olduğu kriz, Keynezyen sosyal refah devletinin ekonomik alandaki müdahaleciliğinin, egemen birikim rejiminin karşısında çelişkiler yaşadığını, fordist iş yapma mantığının geçerliliğini yitirdiğini, savaş sonrasındaki kazanımların aslında sermayeye yük olmaya başladığını resmileştirmiştir. Devamlı ekonomik büyüme anlayışı, savaş sonrasında reformist politikalar yöneticilerin yanı sıra yurttaşların da tepkisini çekmiştir. Bu tepki neoliberal-muhafazakar iktidarların başlangıcını sosyal demokrat iktidarların sonunu ilan etmiştir.

5. FARKLI PARADİGMALARDA POLİTİKADAKİ UZMANLAŞMAYI YORUMLAMAK

Politikadaki uzmanlaşma ağırlıklı olarak iki ana paradigma etrafından yapılan tartışmaların etrafından yorumlanmaktadır. Kendi içlerinde farklı yaklaşımları barındırıyor olsa bu paradigmaları “eleştirel” ve “çoğulculuk” başlıklarında toplayabiliriz.

Uzmanlar, çeşitli örgütlerde veya çıkar gruplarındaki sesleri politika iktidar makamına iletmelerinden dolayı çoğulcu demokratik sistemin işleyişinin önemli unsuru olarak kabul edilmişlerdir. Uzmanlar aynı zamanda farklı mücadeleler içinde temsili demokrasi analizlerini anlamlaştırmışlardır. Toplumun geniş kesimlerine seslenebilecek bilgiye sahip olmanın politik kararların alınmasını kolaylaştıracağına dair inanç, uzmanları çoğulcu demokrasi kuramlarıyla doğrudan ilişkilendirmiştir (Keskin, 2011: 66).

Amerikan politik biliminde egemen paradigma olan çoğulculuk, güç/iktidar kavramlarını ampirik verilere dayandıran politikanın araçsallaştırılmasını benimsemiştir. Çoğulcu yaklaşımların savunusu; farklı çıkarların, özerk kurumların (partiler ve sendikalar), politikayı etkileyerek bir uzlaşma zemininin yaratılmasında baskı unsuru olarak rol oynadıklarıdır. Devletler de politikaları belirlerken dengeleri gözetmeyi, farklı çıkarlardan ortak noktaları yakalamayı amaçlar. İşte uzmanlar geniş bir uzlaşmanın oluşmasında devlet organlarının bilgilerinden faydalandığı kişilerdir.

Çoğulcu yaklaşımlar içinde uzmanlığa bir diğer bakış açısı ağırlıklı Avrupa merkezli olan ve uzmanlığı “seçkin teorisi” ve “politik sınıf” kavramlarıyla ele alan görüştür. Schumpeter’in görüşlerinin revize edilmesiyle güç/iktidar mücadelesi seçkinlerin karşı karşıya geldiği alan olarak düşünülmüştür. Uzmanlar da seçkinliğin bir parçası olarak iyi politikaların üretilmesine katkı sağlayan ve yurttaş memnuniyetini oluşturan ve değerlendiren teknisyenlerdir. Yurttaş ve devlet arasındaki köprü işlevini uzmanlar göreceklerdir.

Politika yapabilmek, bunun için gerekli donanımları, heyecanı, bilgiyi bünyede barındırabilmek herkesin taşımayacağı niteliklerdir. Seçmenleri kazanabilmek için gerek duyulan teknikleri uygulayabilmek çeşitli yeterliliklerle mümkündür. “Demokratik seçkinlik” bu yeterliliklerin toplumsal sorunlara gerçekçi çözüm önerileri getirebileceği bir demokrasi anlayışını tanımlamaktadır. Devlet aygıtı ile vatandaşın arasındaki köprü olan uzmanlar, aracılık rolleriyle toplumsal çatışmaların çözümünün anahtarı olarak görülmüştür. Farklı çıkar ve beklentiler ancak uzmanlık bilgisi sayesinde ortak politik idealler oluşturabilir. Toplum

hayatına dair bütün sorunların çözümünde“ hasta-doktor” ilişkisinden esinlenerek “uzman-müşteri” formüleştirilmesi sıklıkla kullanılmıştır. Uzmanlar, adeta bir doktorun hastasını muayene etmesi, hastalığı teşhis edip tedavi etmesi gibi başta devlet ve politik kurumlar olmak üzere müşterilerine benzer biçimlerde hizmet sunmaktadır. Politik alanda sunulan hizmetler yurttaşların davranışlarını kestirebilmek için seçim dönemlerinde yoğunlaşmakta ve siyasal katılımın merkezini seçimlere indirgemektedir. Kamuoyu araştırmaları, seçimler ve uzmanlar üçgenindeki bir demokrasi anlayışı benimsenmiştir. Uzmanlığı seçkinlikle ilişkilendiren çoğulcu teorinin bu anlayışında, teknik bilgi sadece karar alma süreçlerinin rasyonelleşmesinin aracı değildir. Bilgi aynı zamanda vatandaşın nabzını tutarken beklentilerinin politik sürece girdi olmasını sağlamaktadır. Sistemin devamlılığını sağlayacak girdi-çıkıtı ilişkisi kriz durumlarını önleyecek, olası çatışmaları denetim altına alacaktır. Böylelikle istikrar söylemi sloganlaşacak, uzmanlar kararlara ve uygulamalara doğrudan katılacaklardır.

Klasik seçkin teorisyenlerinden Mosca, kitlelerin mutlak suretle yönetilmeye ihtiyacı olduğunu bunun da seçkinlerin varlığını zorunlu kıldığını belirtmektedir (Mosca, 1939). Gittikçe karmaşıklaşan toplumsal yaşam ve politik-devlet işlerini düzenleme zorunluluğu gerekli yetenekleri bulunan uzmanların sınıf olarak kavranılmasını beraberinde getirmiştir. Yapılan tartışmaların ağırlıklı noktası seçkin kategorisinde yer alan kişilerin hangi nitelikleri barındıracaklarıdır. “kariyerleri”, “profesyonelleşmeleri”, politika yönlendirmedeki “işlevsel rolleri”, uzmanların ayırt edici niteliklerinden sayılabilir. Bunların yanında modern demokrasinin karakteristik özelliklerinden biri olan politik sınıfın ittifaklar oluşturma, uzlaştırma sağlama, çatışmaları dindirme gibi yetenekleri de bulunmaktadır. Politik bir sınıfın üyesi olarak kabul edilen uzmanlar, sıradan kişilere kıyasla olaylara daha geniş bir perspektiften bakabilme, uzun zamana yayılan etkileri daha net öngörme yeteneklerini daha iyi bir politika ve daha tatmin olmuş yurttaşlık için kullanmaktadırlar. Uzmanlaşan politika yurttaşlar arasındaki memnuniyetsizliği azaltacak ve kamusal alanda farklı seslerin duyulmasını engelleyecektir (Aktaran Keskin, 2016: 183).

Çoğulcu yaklaşımlar içinde uzmanlığa en fazla yer veren teori ise sistem teorisidir. Toplumun özerk parçalardan oluşan bir bütün olarak tasarlanması gerektiğini düşüncesinden yola çıkan sistem teorisinin önceliği, toplumsal düzenin işleyişinin bütün unsurlarıyla düzenli bir biçimde sağlanmasıdır. Bunu da sağlayabilmenin en etkili yollarından biri kolektif karar alma mekanizmalarında herkesin yer almasıdır. “Aracılık”, “denge” , “gözlem/gözetleme” (Keskin, 2011: 107) gibi kavramlar etrafında tanımlanabilen uzmanlık, toplumsal sorunların çözüme kavuşmasını ve karmaşanın yerini düzene bırakmasını sağlayacaktır.

Sistem teorisyenlerine göre toplumu oluşturan yapının herhangi bir yerinde meydana gelecek aksaklık diğer parçaları da bir şekilde etkileyecektir. Bu kaçınılmaz sondan kurtulabilmek için karar vericilerin doğru politikalar geliştirebilmesi gerekmektedir. Politik eylemlerini güvenilir, bilimsel bir temele dayandırmak zorunda olan politikacılar, yapısal olarak bağlantılanmış sistemler arasında eşgüdüm yakalayabilmek adına bilim ve politik arasındaki bağların gerekliliğini fark etmişlerdir. “Demokrasinin aklını” da (aktaran Wilke, 2005: 48) oluşturacak olan yaşamsal önem arz eden bilimsel tavsiyeler ve bu tavsiyelerin sahibi uzmanlardır.

Politikadaki uzmanların her geçen gün artan varlığı eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bilim ve politika arasındaki kurulan yakın işbirliğinin politikayı rasyonel hale getirerek toplumsal sorunları çözeceğine, bürokrasinin azaltılmasının devletin işleyişini hızlandıracağına, uzmanların tarafsızlıklarıyla daha kuşatıcı bir söylem geliştireceğine duyulan inanç, uygulamada yaşananlar sonucunda yerini büyük bir hayal kırıklığı ve eleştiriye bırakmıştır.

Weber’in bakış açısına göre kişisellikten arınmış, değer yargularından uzaklaşmış, her zaman hesap verebilen uzmanların taşınmış oldukları özelliklerin politikacıların keyfi tutumunu engelleyeceği varsayılmıştır. Bilimin ve tekniğin artan egemenliği, politik alanın içeriğinde yer alan müzakerenin, karar almanın sayısal verilere indirgenmesine neden olmuştur. Salt bilimin nesnel mantığına dayalı yöntemlerin kabulüyle politik partiler temsil sorunuyla karşılaşmışlardır. Çünkü, farklı görüş ve çıkarları temsil etmesi gereken politik partilerin işlevlerini uzmanlar yapmaya başlamıştır. Bilimsel veriler uzlaşımın zemini yaratan tek meşru araç kabul edilmiştir. Rakamların, istatistiki verilerin ön plana çıkmasıyla katılım ve müzakere gibi kavramlar arka plana itilmiş böylelikle de politik partiler sorgulanmıştır. Politik olanın çözülüşü demokrasinin temellerini derinden sarsmıştır.

Eleştirel yaklaşımlar da tıpkı çoğulcu yaklaşımlar gibi seçkinler teorisinden yararlanmışlardır. Fakat eleştirel yaklaşımlar, uzmanlığı değerlendirirken *güç teorisi* ve *güncellenmiş teknokrasi* kuramından hareket etmişlerdir. Politik alanı bir oyun olarak kavrayan Pierre Bourdieu, bu oyuna katılabilmenin şartı olarak

oyunun kendisinin anlamlılığına dair inancı yani *illusio*'yu benimsemeyi göstermiştir. *Illusio*, hem bireylerin hem de sınıfların güç/iktidar yapıları konusunda aldatılmalarının yanında kendilerini de aldattıkları bir düzendir. Bu düzendir içinde yeniden üretime katılabilmek farklı alanlardan edinilen yetenek ve doğru ilişkiler ağını sağlamakla mümkündür. Uzmanlar, politik alanda nelerin oyun sahasına sürüleceğine, neler üzerine düşünüleceğine karar veren profesyonellik statüsüyle temellenen ayrıcalıklara sahiptirler. *Güncellenmiş teknokrazi* kuramında da politik süreçlerde yer alan teknik eğitilmiş seçkinler ve teknik meselelere indirgenmiş çözüm mantığı göze çarpmaktadır. *Güncellenmiş teknokrazi* kuramı uzmanlığı, iktidarın rasyonelleşmesi ve aracılık görevleriyle ele almıştır. Pozitivist bilimi temsil eden uzmanların bu konumlanışı kuramın özgün yönünü teşkil etmektedir (Keskin, 2016: 183-184).

Eleştirel yaklaşımların üzerinde durduğu diğer bir konuda entelektüellerin uzmana dönüşüm süreçleridir. Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren kültürel pazarların genişlemesi, kitle iletişim araçlarının gelişiminin sonucunda politikanın medyatikleşmesi, bilime duyulan gereksinimin her alanda giderek artması entelektüellerin uzmanlaşma sürecini hızlandırmıştır. Yine aynı dönemde üniversite eğitiminin de yaygınlaşması entelektüellerin işlevlerinde farklılaşmaların yaşanmasına neden olmuş, başta eleştirel yetenekleri olmak üzere özgün birçok özelliğini kaybeden entelektüeller piyasa uzmanına dönüşmeye başlamıştır.

Entelektüellerin hepsinin güç alanında olduğunu ifade eden Bourdieu, hizmet sektöründeki gelişimin kültürel üretim pazarını genişleterek üniversitelerde yeteri kadar maddi kaynaklara sahip olmayan entelektüellere yeni ve cazip iş fırsatları yarattığını iddia etmiştir. Özellikle de 1960 sonrasında yeni toplumsal düzenin inşasında uzmanlık bilgisine duyulan koşulsuz güven, bilim insanlarından kurulu yeni bir "teknokrat" tabaka yaratmasının yanında teknik bilgiyi kullanan bu uzmanların, ekonomik önceliklere doğru kaymasına neden olmuştur. Bilginin önemli bir sermaye haline gelmesi buna uygun bir piyasa yaratmış, üniversitedeki entelektüeller, sektörün ihtiyaç duyduğu uzmanlar olmuşlardır. Üniversitelerde eğitim müfredatları bu değişime uygun olarak sektöre eleman yetiştirilmesi amacıyla yeniden dizayn edilmiştir (Bourdieu, 1991).

Eleştirel yaklaşımların, entelektüellerin uzmana dönüşümünde getirmiş olduğu eleştirilerin odaklandığı nokta, öz çıkar ilişkileriyle hareket eden uzmanların eleştirel yeteneklerini kaybetmeleri, araştırma şirketlerinin, televizyonların, reklam ve halkla ilişkiler ajanslarının beççilerine dönüşmeleridir (Debord, 2006, Manheim, 2002).

7. POLİTİKACI VE UZMAN ARASINDAKİ İLİŞKİYİ MODELLENDİRME ÇABALARINDA DEMOKRASİ

Politikacı ile uzman arasındaki ilişkiyi açıklama dönük olarak farklı birçok model geliştirilmiştir. Bunlardan dikkati çekenlerin ilki, Platon ve onun bilgi seçkini olan filozof-kralına dayandırılan *klasik görüşür*. *Klasik görüşür*, sahip olduğu bilgi sayesinde ayrıcalıklı bir konumda bulunan uzman, politik aktör karşısında da güçlü bir pozisyon elde etmiştir. Uzmanın sahip olduğu bilgi, iktidarı inşa ederek onun devamlılığını sağlayan bir tür bilgidir. Uzman olan kişi de yalnızca bilgiyi iletmekle kalmaz, aynı zamanda durumları analiz eder, çatışmaları çözüme kavuşturur ve tavsiyeleriyle yol gösterir. Uzmanlığın danışmanlığındaki iktidar meşruluğunu iki unsur üzerinden gerçekleştirir. Platon'un beklentilerine uygun olarak danışman olan uzman ya iktidarı doğrudan ele geçirmiş ya da uzmanlık rolünün avantajlarından faydalanarak kendisini iktidar karşısında vazgeçilmez kılmıştır. Uzmanlığın *diyalojik* yaklaşımında uzmanın görevi, gerçeği ait olduğu derinlikten çıkararak politik topluluğun içine dahil etmektir. Uzman, klasik yaklaşımda olduğu gibi yönlendirici tavsiyelerde bulunarak iktidarın parçası haline gelmez; tam tersine gerçeğin keşfine öncülük eder. *Demokratik* veya *müzakereci süreç* olarak tanımlanan bir diğer yaklaşımda akla ağırlık verilmektedir. Filozof-kral yerine halkların yönetiminin savunulduğu yaklaşımda aklın aristokratik kullanımından ziyade kamusal yönü daha belirgindir. Kamusal aklın öncülüğünde ortaklığı ve bilgilendirmeyi esas alan uzman, görevini gizliliğin olmadığı, insanların ortak kararları alabildiği ve kimsenin dışlanmadığı bir ortamda gerçekleştirir. Uzmanlığa demokratik yaklaşımda, düşünce ve eylemin dışında üçüncü aracılık işlevini diyalojik yaklaşımdakine benzer biçimde kamusal ve insanın özgür iradesi yerine getirmektedir. Kamusal alan ile politik karar alma ve eylemler Kant'ın düşüncesine uygun olarak demokratik süreçlerde genişletilmiştir (Keskin, 2010: 91-93).

Yukarıdaki yaklaşımların dışında Jürgen Habermas (2013) uzman ve politikacı arasındaki ilişkiyi "belirleme" ve taraflardan birinin "baskın olma" sorunsalı çerçevesinde *karar vericilik*, *teknokratik* ve *pragmatik* model başlığı altında incelemiştir.

Max Weber'in Carl Schmitt'ten Thomas Hobbes'a kadar uzanan bir geleneğin sonucunda geliştirdiği karar alıcı model, politika ile bilim arasında ayrımlara ve bütünlümlere dayanmaktadır. Politika ile bilim amaçlar ve araçlar bakımından ayrılırken değerler ve bilgiler açısından ise bütünlümlüktür. Weber'in memur ve politikacı ayrımı uzman ile politikacı arasındaki ayrımı da kesinleştirmektedir. Partide yer alma, parti içinde güç mücadelesinde bulunma politikacılara bilhassa da liderlere ait olan özelliklerdir. Memur ise disiplin ve görev bilinciyle hareket etmektedir. Politikacı, her ne kadar teknik bilgiden yararlı olsa da kendini kanıtama ve iktidar pratikleri içerisinde karar verme iradesi gösterir. Bağlayıcı bir tartışmanın yapılmadığı, birbirlerine rakip dünya düzenleri ve inançlarının mücadelesinden ibaret olan bu kararlar rasyonel olarak nitelenemez (Habermas, 2013: 90).

Habermas'ın Weber'in görüşlerine dayandırdığı ve neopozivist bilimsel öğretiler ile desteklenen modelde, uygun araçların seçimi yapılırken rasyonellik ilkesine bağlı kalınmakta insan faktörünün etkisiyle (değer, inanç, gereksinim) irrasyonellik de doğallaşmaktadır. Yani modelde rasyonel ve irrasyonel mantık beraber işlemektedir. Modelde politika ile bilim iki farklı sistem olarak tasarlanmıştır. Bu sistemde politikacı kararlarını uzmanlardan bağımsız olarak verdikten sonra onlardan kendisine yararlı olacağına inandığı tavsiyeleri ve araçları almaktadır. Politikacı ve uzman iki farklı sistemin öğeleri olsalar da politika, bilimin üzerinde daha belirleyici bir güce sahiptir. Uzmanlardan alınan tavsiyelerin hayata geçirilip geçirilmeyeceğine son aşamada politikacı karar vereceğinden modelde politikacının üstünlüğü daha nettir. Politikacının politik uygulama ve karar süreçlerindeki bütün üstünlüğüne rağmen Weber'in öngörüsünde devlet yönetiminde teknik eğitilmiş uzmanların varlığı ile iktidar güdüsüne sahip liderler arasındaki işbölümü, şartlar ne olursa olsun politikanın bilimselleşmesini olanaklı kılacaktır.

Habermas'ın üzerinde durduğu ikinci model ise Francis Bacon'dan Saint-Simon' ve Comte kadar uzanan bir çizgide ilerleyen teknokratik modeldir. Gelecekte "şeylerin yönetiminin" insanların yerini alacağı varsayan Marx ve Engels'in görüşlerinden yola çıkan Helmut Schelky, uzmanın politikacıya olan bağlılığını tersine çeviren, inisiyatifin tamamen bilimsel analiz ve teknik planlamanın eline geçtiği teknokrasi kavramını ileri sürmüştür (Habermas, 2013, Keskin, 2011). Politika artık sadece ilkesel olarak karar vermeyle eş değer görülmemen istisna kabul etmeyen rasyonel bir yönetim mantığının alanıdır.

Putnam, teknokrasi ideolojisini ve düşüncesini ilgili literatürü inceleyerek altı maddede özetlemiştir. (1) Teknokratlar, politikanın yerine tekniğin geçmesi gerektiğine inanırlar ve kendi yaptıkları görevleri politika dışındaki terimlerle tanımlarlar; (2) Teknokratlar, politikacılar ve politik kurumlara karşı bile düşman bir tutum almışlardır; (3) Teknokratlar, temel olarak politik demokrasiye ait olan eşitliği ve açıklığı esas alan söylemlere karşı oldukça anlayışsızdırlar; (4) Teknokratlar, toplumsal ve politik çatışmaların en iyi ifadeyle yanlış fikirler, en kötüsü ise akıl dışı olarak tanımlanması gerektiğine inanarak yargırlarlar; (5) Teknokratlar, ideolojik veya ahlaki ölçütleri reddetmektedirler ve politikayı tartışırken esas aldıkları nokta pratik ya da programlara ait kavramlardır; (6) Teknokratlar, teknolojik sürece güçlü bir bağlılık duymaktadırlar ve toplumsal adalet duygusuna olan ilgileri son derece zayıf düzeydedir. Onlar için Saint-Simon'dan günümüzde değin politika, politikacıların dar görüşleri ve basit tercihleri üzerinden değil, teknik bilgi temelli icra edilmesi gereken bir faaliyetir (Aktaran Fischer, 1990: 22).

Politik sorunların ve karar alma süreçlerinin teknik bir meseleye indirildiği modelde uzman egemenliği en üst noktada bulunmaktadır. Politik sistemin yapı taşları olan partiler ve politik kişiler etkinlik alanlarını uzmanlara devretmişlerdir. Politikanın geleneksel aktörlerinin etkinliklerinin azalması uzmanlara kendi özerk alanlarını yaratmaları için önemli bir fırsat sunmuştur. Kendi başlarına bir güce dönüşen uzman teknokratlar, kamu politikalarını akıldışılıktan (Fischer, 1990:21) bilimsellik ve profesyonellik anlayışlarıyla kurtarmaktadırlar. Uzmanlar, rasyonel, bilimsel ve analitik teknikler kullanarak kendilerinin dışında politik kişi veya kurumların aldıkları kararları sorgulamışlar ve kamu yararı için tek meşru gücün kendileri olduğunu dillendirmişlerdir. Kamu yararının planlama ve verimlilikle eş değer görülmesiyle birlikte yönetsel devlet anlayışının liberal devletten çok daha iyi bir seçenek olduğu düşüncesi yüksek sesle dile getirilmiştir.

Teknokrasi modelinde politik olan seçeneklerin hepsinin sınırlarını belirleyen tek güç nesnel verilerdir. Toplumu oluşturan yurttaşların dinamiklerinin göz önünde bulundurulmaması, sürdürülemez bir rasyonellik anlayışı kamusal katılım eksikliği doğuracak ve sistemin meşruluğunu sorgulatacaktır. Politikanın çerçevesinin bilimsel rasyonel yönetim mantığına uygun olarak çiziliyor olması kendi yasallığında hareket eden teknokratlar karşısında sıradan bireyleri pasif bir konuma itmektedir. Bilim, toplumsal iktidar yapılarından bağımsız bir güç olarak kavranmakta politik halk iradesi yerini bilime ve bilimin üretimi olan şeysel-yasallıklara bırakmaktadır (Aktaran Habermas, 2013: 95).

Politikanın teknik bir yapıya bürünmesi tekniği politikleştirirken, politikayı da teknikleştirmiştir. Politik formülasyonların geçerliliklerinin şeyssel zorunluluklara dayandırılması bilimin yurttaş iradesine tahakkümünü başlatmıştır. İyi-kötü, doğru-yanlış bütün insani değerler ve politik iktidar mantığı anlamsızlaşırken politik halk iradesinin yerini insanın kendi üretimi olan şeylerin yasallığına bırakması demokrasiyi tartışılır hale getirmiştir.

Peter Weingart, karar alıcı model ile teknokrazi modelinin karşılaştırmasını yaparken her iki modelinde politika ve bilim ilişkisinin meşruluğunun farklı yönlerini gösterilmesine katkı yaptığı tespitinde bulunmuştur. Weingar'göre karar alıcı modelden türetilmiş olan politik kararlarda politikacının belirgin üstünlüğünden dolayı rasyonellik eksikliği; teknokrazi modelinden türetilmiş olan kararlar da ise kamusal katılım eksikliğinden dolayı meşruiyet problemi bulunmaktadır. Ayrıca her iki model; politik sorunları tanımlaya çalışmakta, bilimsel danışmanlık faaliyetlerini sürdürmekte, değer yargılarından arındırılmış bilgileri kullanmak ve uzmanların tarafsızlıklarına güvenmektedir (Weingart, 2001: 139-144).

Karar alıcı ve teknokrazi modelleri bilimsel bilginin üretimi ve politika alana aktarılmasında gerçeklik ilkesini göz ardı etmekle eleştirilmiştir. Bilgi üretimi ve üretilenin uygulanması arasındaki ayırım politik realiteye çok fazla uygun düşmemektedir. Yapılan eleştirilerin diğer kısmı ise eleştirel yaklaşımçıların eğildiği uzmanların tarafsızlık sorunsalıdır. Karar alıcı model, politik olanı politikacının alacağı kararlara bağlarken, teknokrazi modeli en iyiye ulaşmanın aracı olarak teknokratları görmüş ve türlü demokrasi oluşumunu anlamsızlaştırmıştır. Bu doğrultuda her iki modelin uzman ve politikacı arasındaki ilişkiyi açıklamada yetersiz kalışından dolayı Habermas, pragmatik modeli geliştirmiştir.

Habermas'ın modelinde uzman ile politikacı birbirleriyle güç mücadelesine girmektense uzlaşma arayışındadırlar. Yani aralarında herhangi bir bağımlılık veya baskı kurma gibi bir ilişki biçiminden ziyade karşılıklılık esas alan bir ilişki mevcuttur. Pragmatik modelde uzman ile politikacı arasında kesin bir ayırım yapmak doğru değildir. İdeolojik öğeleri bünyesinde barındıran iktidar uygulamalarında meşruiyet sorunu yaratmama adına eleştirel bir dönüşüm ilişkisinin varlığı hissedilir. Ne uzman teknokrazi modelindeki egemen olmuştur ne de politikacı karar verici modeldeki gibi bütün kararları tek başına vermektedir. Burada uzmanlar, karar verici politikacılara, onların iktidar pratikleri içerisinde ihtiyaç duydukları danışmanlık hizmetini bizzat politikacıların görevlendirmesiyle yapmaktadırlar. Böylece her iki taraf için karşılıklı ve dönüşümlü iletişim zorunluluk olmaktadır.

Pragmatik model, politika ile bilim arasında idealize edilmiş bir ilişki sunmaktadır. Modelin belki de en önemli özelliği politika ve bilim arasında bulunması gereken aracılığa yapmış olduğu vurgudur. Politikacı ve uzman arasındaki etkileşimde üçüncü bir taraf olarak bilgilendirilmiş bir kamuoyunun varlığı modelin demokrasi açısından değerini artırmaktadır.

Modelin açıklamaya çalıştığı asıl nokta uzman ile politikacının “yapabilmek” ve “yapmak istemek” üzerinden yaptıkları tartışmalarda diyalektik, teknik bilgi ile pratik bilinç arasındaki dengedir. Böyle yaparak politik amaçların daha kolay açıklanabileceği ve bu amaçlara ulaşma yöntemlerinin haklılaştırılabileceği vurgusu yapılmıştır. Karar alıcı modelde, kamuoyunun oynadığı rol yalnızca yönetici kesimin meşrulaştırılmasından ibarettir. Karar alıcı modele göre kararların kendisi tartışmaların dışındadır. Politikacının uzmana tamamen bağımlı olduğu teknokrazi modelinde, demokratik iradenin oluşumunu engelleyecek koşulların hepsi düzenlenmiştir. Sistem, her türlü iradeyi bilimin yasalarına bağlamıştır. Pragmatik model ise uzmanlığın politika ile kurduğu ilişkide kamuoyunun aracılığına ihtiyaç duymaktadır. Çünkü uzmanlar ve politika arasındaki iletişim toplumun çıkarları ve değerleriyle bağdaştırılmıştır. Tarafların birbirlerini dinlemeleri ve öyle karar vermeleri gerekmektedir. Politikacı hedeflerini ve sorunları doğrudan kullanım yetkisini aldığı kamuoyuyla ve danışmanı olan uzman ile paylaşmakta; bilim insanı olan uzman da sonuçları tartışmaya açarak etkinliği toplumsal değerlerle ve normlarla temellendirmeye uğraşmaktadır. Pragmatik model, uzman ve politikacı arasında ilişki kurmasının yanında politik katılımı öngörmesiyle beraber demokratik temsil konseptine bağlanmaktadır (Keskin, 2011: 102).

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Politikanın bilimselleşmesi, uzmanların yeni politik alandaki etkileri ve profesyonellik değerleri yeni inceleme konusu değildir. Birçok araştırmacı konuya farklı şekilde eğilmiş ve çeşitli fikirler geliştirmişlerdir. Uzmanların politikadaki artan etkileriyle başlayan araştırmalar ve tartışmalar uzmanlığın meşruluğunun sorgulanmasında ve demokrasi sorunsalında yoğunlaşmaktadır. Yeni politika yapma biçimlerinin önemli aktörlerinden olan politik seçkinliğin simgesi uzmanların varlığının kamuoyunun katılımını kısıtlandığına dair endişeler sıklıkla ifade edilmiştir. Teknik entijansiyanın karşı konulamaz gücünün yarattığı uzman tiranlığı modern demokrasinin işleyişinde özellikle toplumsal hareketlerin

yoğunlaşmasıyla birlikte büyük bir engel olarak görülmüştür. İşte bu noktada uzmanlığın demokratikleşmesine dair taleplerde gündemdeki yerini almıştır.

Uzmanlığı demokratikleşirmesi çabalarında yurttaşların katılım kanallarının çoğalması politik kararların bilimse-teknik içeriğinin dengelenmesi anlamına gelmektedir. Bu dengenin sağlanmasında sıradan insanlar da katılım aracılığıyla danışmanlığın bir parçası olmalıdır. Politik sürece katılımların tüm yurttaşları kapsamaya katılımcı demokrasiyi güçlendirecektir. Güç/iktidar yapısının parçası olan uzmanlığın sorgulanması, diyalog süreçleriyle birlikte katılımında özendirilmesi anlamına gelmektedir.

Uzmanlığın demokratikleştirilmesinde, demokrasi kavramına yüklenen anlamlar önem arz etmektedir. Sistem yaklaşımları, demokrasinin ekonomi teorisi ve seçkinler kuramıyla altı doldurulan karar merkezli demokrasi teorileri, demokrasiyi oy verme süreçleriyle eş anlamlı olarak değerlendirmektedir. Sisteme yapılacak girdi ve çıktılar, partiler arasındaki rekabette uzmanlar politikanın yeni seçkinlerini oluşturacak ve politik kararlar bilimin yasalarına indirgenecektir. Farklı çıkar grupları arasında toplumsal dengeyi yakalayabilmek adına uzman görüşü demokrasinin asıl söylemi haline gelecektir. Demokrasinin rekabetçi doğasının altının çizilmesiyle başta politik partiler olmak üzere politik kurumlar yerlerini pazar mekanizmalarına bırakacaktır.

Demokrasinin seçkin ve ekonomik anlayışla sınırlandırılması katılımı olmayan, itaat eden ve baskılanmış kitleleri ortaya çıkartacaktır. Kendilerini güç/iktidar mekanizmalarında konumlandıran uzmanlar da bunun aracı olacaklardır. Yurttaş iradesinin yerini insanın kendi üretimi olan bilimin yasalarına bırakmamasının yolu katılımın demokrasinin asli unsuru olmasıdır. Müzakereci bir anlayışla eleştirel düşüncenin egemenliğinde bireylerin tartışabildiği, sorular sorabildiği, kolektivizmin temel amaç olduğu yeni alanların inşası uzmanlığın demokratikleşmesine katkı yapacaktır. Politik kararlardan ve eylemlerden etkilenen tüm tarafların katılımı demokratik bir uzmanlığa giden yolun önünü açacaktır.

Uzmanların politikadaki varlıklarının demokrasi sorunsalına yol açmaması için pragmatik modelde öngörüldüğü gibi uzman ve politikacı arasındaki ilişkiye bilgilendirilmiş kamuoyunun dahil edilmesi gerekmektedir. Katılım kanallarının açılması, kamuoyunu oluşturan bireylerin politik işleyişle ilgili bilgilendirilmesi demokrasi pratiğini kuvvetlendirmesinin yanında uzmanlığa yüklenen anlamları da farklılaştıracaktır. Uzmanlar, farklı çıkarları dengelemenin, öz çıkar ilişkisiyle hareket edip piyasa aktörü olmanın ötesinde seçim sandıklarıyla sınırlandırılmamış bir demokrasinin savunucularına dönüşecektir.

KAYNAKÇA

- Bourdieu, P. (1991). Die Intellektuellen und die Macht, VSA-Verlag, Hamburg
- Debord, G. (2006). Gösteri toplumu, (Çev.: Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Fischer, F. (1990). Technocracy and Politics of Expertise, Sage Publications, London
- Habermas, J. (2013). “İdeoloji” Olarak Teknik ve Bilim, (Çev.: Mustafa Tüzel), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Jeanniere, A. (2011). “Modernite Nedir ?”. (Der. Mehmet Küçük), Modernite Versus Postmodernite, ss.111-125, Say Yayınları, İstanbul.
- Keskin, F. (2011). Politik Profesyoneller ve Uzmanlar, De Ki Yayınları, Ankara.
- Keskin, F. (2014). Politik İletişim Sözlüğü, İmge Kitapevi, Ankara
- Keskin, F. (2016). “Politikada Yeni Ruhban Sınıfı: Siyasa ve İkna Uzmanları Olarak Politik Profesyoneller”, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 42: 173-190.
- Köker, E. (2016). Politikanın İletişimi İletişimin Politikası, İmge Kitapevi, Ankara.
- Mannheim, C. (2002). İdeoloji ve Ütopya (Çev.:Mehmet Okyayuz), Epos Yayınları, Ankara.
- Mosca, G. (1939). The Ruling Class, McGraw Hill, New York.
- Şahan, S.(2018). “Politikanın Üretiminde ve Sunumunda Uzmanlar: Yeni Politik Seçkinler Üzerine Teorik Bir İnceleme”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(17): 941-958.
- Weber, M. (2006). Sosyoloji Yazılar, (Çev.: Taha Parla), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Weingart, P. (2001). Die Stunde der Wahrheit ? Zum Verhaentnis der Wissenschaft zu Politik, Wirtschaft und Medien in der Wissensgesellschaft, Velbrück Wissenschaft, Weilerswirst.
- Wilke, H. (2005). “Welche Expertise Braucht die Politik ?”. (Ed. Alexander Bogner, Helge Torgerson), Wozu Experten ?, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
- Zincirkıran, M.(2017). Sosyoloji, Bursa: Dora Yayınları.